

# Anmeldelser

Torben Beck Jørgensen

*Forskning med følelse*

Nyt Nordisk Forlag. 2006, 203 sider,

Pris: 249 kr.

*Forskning med følelse* er en mærkelig bog. Jeg er utryk ved den som genre. Faktisk ved jeg ikke helt, hvilken genre der er tale om, og hvad jeg i det hele taget skal mene om bogen. Kapitel 4 i bogen handler om forskningens genrer. Der er ikke megen hjælp at hente her, men læs kapitlet alligevel for det er meget forstandigt og velskrevet. Kapitlet indeholder en interessant typologi og prægnante overvejelser om forholdet mellem form og indhold i kommunikationen af forskning. Jeg er personligt ikke helt enig i den lidt hastige afvisning af andre typologiers anvendelighed, men pyt med det. Kapitlet kan bidrage til en større – og i den grad ønskelig – genrebevidsthed blandt forskere.

Men altså, på baggrund af kapitel 4 kan jeg med stor fasthed i stemmen sige: *Forskning med følelse* er ikke en videnskabelig afhandling. Bogen har nok visse træk til fælles med *essayet*, som er en 'borderline' genre, når vi taler forskning. Men forskning, det er det ikke. Torben Beck Jørgensen kalder selv bogen for »forhåbentlig både nyttig og underholdende godnatlæsning«. Ja, det kan meget vel være, og hvordan skal en professor i statskundskab så lige vurdere sådan én? Og hvad kendetegner i øvrigt godnatlæsningsgenren? Bogens målgruppe er klarere afgrænset – unge forskere og i det hele taget den, der forsker af lyst og interesse. Første gruppe inkluderer nok ikke mig, men den anden gør helt sikkert.

Lad det være sagt med det samme. Jeg er en *biased* læser. Så du, kære læser, skal selvfølgelig ikke tro på alt, hvad jeg skriver i denne anmeldelse. Det skulle du nu nok ikke alligevel. For der vil altid være en eller anden form for bias i forskning. Valget af perspektiv, teori, analysedesign og data garanterer bias. Eller lidt pænere sagt: selv den bedste forskning anlægger en

aspektbetragtning på den virkelighed, som studeres. Torben Beck Jørgensen tilføjer endnu en kilde til bias: følelser og irrationelle momenter i forskningsprocessen. Slige følelser og irrationelle momenter er såvel produktive og uomgængelige – forskere er også mennesker (men sig det ikke til nogen, mange vil alligevel ikke tro på det) – som distraherende og en kilde til mange lidelser. Forstandsmennesket, fornuften, selv-disciplinen, stringensen og den vedholdende og systematiske stræben mod en højere erkendelse er ikke de eneste karaktertræk, der driver forskningsprocessen. Måske ikke engang altid de mest afgørende egenskaber og impulser? Det kan man alt sammen læse mere om i bogens kapitel 1 og 2 og temaet følger med over i kapitel 5.

Personligt synes jeg, at kapitel 1 fungerer fint ved at slå temaet for bogen an, om end pointerne nok kunne leveres uden brug af helt så mange sondringer (jeg skulle læse det er par gange). Kapitel 2 er sjovt, åbenhjertigt og personligt og vel nok det tætteste, man kommer på egentlig godnatlæsning i bogen. Kapitlet bliver næsten biografisk og derfor også lidt ideosynkratisk i sine pointer om, hvordan forskningen bliver til, men det hænger nok sammen med det åbenhjertige og personlige. Det kunne såmænd godt have heddet »Den unge Torbens lidelser«, snarere end »Den unge forskers lidelser«, som forekommer mere generelt og upersonligt – tør man sige følelsesmæssigt distanceret? Og Goethe-kyndige ville jo fortsat kunne forstå den litterære parafrase. Gad vist om andre har oplevet deres første større projekt skride frem på samme måde som Torben Beck Jørgensen? Personligt kunne jeg nikke genkendende til nogle af lidelserne og ikke andre. Kapitel 5 drejer i forhold til kapitel 2 fokus fra projektet og processen til forskeren og er desuden generelt i sit sigte. Kapitlet leverer flere gode pointer og råd, men er efter min mening lidt skæmmet af den meget store brug af meget lange citater fra litteraturen og musikkens verden. Der slog min indlevelsessevne ikke til.

Men altså tilbage til min bekendelse fra før. Jeg er en *biased* læser og, i denne sammenhæng, tillige anmelder. Jeg kan godt li' Torben Beck Jørgensen, og jeg har i en række faglige sammenhænge hørt ham give gode oplæg og kommentarer. Jeg har også læst en del af hans videnskabelige arbejder, og mange – ikke alle – har jeg fundet interessante og tænksomme. Jeg kender ganske vist ikke Torben privat, men alligevel synes jeg, at jeg bør nævne det her, fordi jeg med bogen i hånden er klar over, at min positive holdning til Torben og hans arbejde kan indvirke på den anmeldelse, jeg er ved at tage tilløb til at skrive. Spørgsmålet er dog hvordan? Vil jeg lade mine sympatier skinne igennem? Eller betyder det omvendt, at jeg har så høje forventninger, at de har svært ved at blive indfriet? Jeg er jo også en forstandsperson og en professionel, og anmeldelsen som genre og form lægger også visse bånd på mig. Jeg kan da for pokker ikke bare sådan føle mig frem og lade mig lede af sym- og antipatier, når jeg sådan skal anmelde en bog i et fagtidsskrift? Stringens, kølig distance, argumentation og begrundet vurdering er vel nogle af ingredienserne i en god anmeldelse? Forskerens indre dialog og spændingen mellem fornuft og følelse er et af bogens centrale temaer. Og ligesom jeg ikke helt kan finde et klart og entydigt svar på mine spørgsmål, kan bogen heller ikke. Der er tale om at finde en balance og erkende, at følelser og det irrationelle også spiller en rolle.

Om det nu skyldes mine følelser eller min fornuft, så synes jeg, at kapitel 3, der handler om samfundsforskerens vanskelighed med at skaffe sig valide og ærlige data og måder at håndtere dette vilkår på, har sine interessante momenter, men at det er alt for langt. God forskning kræver både indlevelse og distance i forhold til den virkelighed, man studerer. Men samtidigt er det en virkelighed, som ikke altid ønsker at lade sig studere, i hvert tilfælde ikke kritisk, og som man selv er en del af. Det er gode pointer, og de råd, der gives i den forbindelse, er måske brugbare for unge, uerfarne forskere. For os lidt ældre, *in casu* mig, forekommer de gode råd lidt banale og grundbogsagtige. Og 43 sider er altså langt. Kapitlet lever ikke helt op til mine forventninger.

Kapitel 6 er kortere og leverer sine pointer lidt mere rapt. Diskussionen er forskningsmiljøets betydning for forskeren og forskningen. Vinklen er transaktionsanalysen, og den fungerer godt for at drive pointerne om, hvad forskere mener, karakteriserer et godt forskningsmiljø. Spørgsmål, som ikke besvares i kapitlet,

er, dels om forestillingen om et godt forskningsmiljø giver et retvisende billede af, hvad der forstrer den bedste og mest frugtbare forskning (hvordan man så end vil definere og måle det!), og dels hvordan et sådant miljø skabes. Selv uden svar på disse spørgsmål er kapitlet godt og tankevækkende. Mange forskningsinstitutter vil kunne bruge det som afsæt for en diskussion om, hvordan deres eget miljø fungerer. Sæt bare en hel dag af til debatten, for den er vigtig.

*Forskning med følelse* er en besynderligt genre og bog. Bogen er sammensat af forskellige mindre allerede udgivne arbejder, og jeg tror her på falderebet, at jeg vil karakterisere den som en essay-samling som i bogens brede tematiske lys hænger sammen. Det er en slags debatbog. Det er den i hvert tilfælde i højere grad end godnatlæsning. Det er interessante temaer, bogen debatterer, og de fleste af bogens essays er både velskrevne og interessante. Et par essays er for tunge – eller måske rettet mod forskere, som er yngre end mig. Det er i alt fald den følelse, jeg sad tilbage med efter endt læsning.

Asbjørn Sonne Nørgaard  
Professor, Center for Velfærdsstatsforskning,  
Institut for Statskundskab, Syddansk Universitet

Mette Koefoed Bjørnsen:

*Forlig eller forlis?*

*Mine år i Forligsinstitutionen.*

Uden sted: Forlaget Tofino 2006. 112 sider.

ISBN 87-92042-00-7 Pris 159,- kr.

Denne lille erindringsbog giver et interessant indblik i de ellers ret ukendte forhandlings- og mæglingsprocesser, der foregår, når arbejdsmarkedets parter møder op hos Forligsmanden som led i det forhandlings-spil, der er en del af fornyelsen af de kollektive overenskomster. Det er et centralt aspekt ved de forhandlinger, der foregår i Forligsinstitutionen, at alt foregår i den dybeste fortrolighed, og det er derfor virkelig usædvanligt, når en fhv. forligsmand løfter sløret for nogle af processerne og forløbene fra de år, da hun kom i Forligsinstitutionen.

Mette Koefoed Bjørnsens karriere i Forligsinstitutionen startede i 1979, da hun blev udnævnt til stedfortrædende Forligsmand, og i 1988 blev hun formand for denne institution, hvorved hun også fik ansvaret

for »det store arbejdsmarked«, forhandlingerne mellem DA- og LO-organisationerne på det private arbejdsmarked. Hun sluttede i 1992, 72 år gammel, beklagende at hun ikke fik tre år til!

Bogen er opbygget som en kronologisk række af de vigtigste af de forhandlingsforløb, forfatteren deltog i, afvekslende med nogle mere generaliserende bemærkninger om forhandlingens karakter og Forlignsinstitutionens særlige rolle og muligheder. Som en erindringsbog er bogen naturligvis lidt selvcentreret, men heldigvis er forfatteren faktisk temmelig selvkritisk, idet hun flere steder i beskrivelsen kan finde på at skrive, at »her begik jeg en stor fejl«, og derefter analysere, hvad fejlen var.

Bogens særlige styrke er dens levende og ægte beskrivelse af forløbene i forhandlingerne. Hvordan tilbud og modtilbud kunne forløbe, hvordan forfatteren førte underhåndforhandlinger med parterne, og ikke mindst, hvordan hun måtte erkende, at hun som mægler ikke selv skulle strikke løsninger sammen, men derimod i al sit virke søge at få parterne til selv at finde en løsning. Det skal trods alt være parternes løsning bagefter, de skal kunne anbefale den til deres bagland og kunne leve med den i praksis. Det er dog ikke altid, hun selv har kunnet leve op til dette smukke ideal, og hun beskriver selv meget illustrativt, hvordan hun næsten brugte nationaløkonomiske forelæsninger til at bryde en af parternes refleksreaktioner op. Hendes beskrivelse af, hvordan hun udfordrede parterne og tvang dem til refleksion over egne og over modpartens interesser vil være lærerig for personer, der selv skal være forhandlere eller mæglere. Også beskrivelsen af disse forhandlingers karakter rummer grundlag for læring: At selv om der er generelle regler, så skal der findes en ny vej til målet hver gang, betydningen af overraskelsesmomentet samt betydningen af, at parterne forstår, at de ikke blot skal finde den løsning, de selv har det bedst med, men at de skal finde den løsning, de selv har det godt med, men som modparten og kan skrive under på.

Mere forhandlingsteoretisk er det interessant, at forfatteren tilkendegiver et forhandlingsideal, der er »typisk nationaløkonomisk«, idet hun gør sig til talsmand for »normfri forhandlinger«, uden dog at bruge dette ord:

»Den stærke part skal have mulighed for at sætte sine fingeraftryk på slutresultatet; et eventuelt

mæglingsforslag skal afspejle styrkeforholdet mellem parterne. I modsat fald er det svært at forestille sig, at den stærke part vil stemme for forslaget«.

Og:

»Det er forligsmandens opgave ... at nå frem til det resultat, der ville komme ud af en eventuel konflikt« (s. 41).

Dette er trods alt et ret overraskende synspunkt: Rent bortset fra det vanskelige i at fastslå, hvad »styrkeforholdet mellem parterne« egentlig er og hvordan det aktuelt står, for en Forligsmand, dennes evner i øvrigt ufortalt, så indebærer synspunktet faktisk, at den stærke, hhv. den rige i forhandlinger tager broderparten, fordi marginalnyttens af det, der forhandles om, er mindst for den bedst stillede, selv når andelen af det, der forhandles om, er den største (det kaldes undertiden Mattæus' lov). Normer i forhandlinger, fx lighedsnormer, skal netop modvirke sådanne effekter, og det er næppe for meget sagt, at de kollektive overenskomster og de dertil hørende institutioner (herunder Forlignsinstitutionen) netop tilsigter at modvirke, at løn og arbejdsvilkår aftales efter »de stærkes lov«. Det er så sandelig også et godt (dvs. et kontrafaktisk) spørgsmål, hvad »der ville komme ud af en eventuel konflikt«, al den stund at i hvert fald større arbejdskonflikter i langt de fleste tilfælde standses ved lovindgreb. Her skal man altså spå om, hvad politikerne evt. vil lægge i posen, når de griber ind!

Men når man læser bogens fremstilling af forhandlingsforløb, får man nu heller ikke indtryk af, at Forligsmanden har holdt sig til de stærkes lov, tværtimod.

Bogens styrke er, at fremstillingen er levende og virker ægte, samt det indblik, der gives i »real-life« forhandlingsforløb, noget der vil interessere alle, der har forhandlinger som en del af deres professionelle liv. Svagheden er måske så den lidt lommeilosofiske karakter af fremstillingen, og den manglende struktur i fremstillingen (og den manglende indholdsfortegnelse, men dette sidste skyldes måske, at forlaget er helt nyt og uerfarent?).

Steen Scheuer, Professor, dr. merc.,  
Roskilde Universitetscenter

Ole Lange:

*Stormogulen C.F. Tietgen – en finansmand, hans imperium og hans tid 1829-1901*  
Gyldendal 2006. 594 sider. Noter, bibliografi og indeks. Illustreret med fotografier og tegninger i sort/hvid. Kr. 349,-

C.F. Tietgen var dansk erhvervslivs dominerende skikkelse i 2. halvdel af det 19. århundrede, og foruden at være direktør for Privatbanken spillede han en afgørende rolle i grundlæggelsen af en række selskaber, som for en stor del stadig eksisterer, og for den særlige danske erhvervsstruktur, hvor hele brancher domineres af monopoler og karteller. Dertil kommer, at skønt han ikke var i samme liga som Brygger Jacobsen, så satte han sit mærke på Københavns skyline ved at fuldende byggeriet af Marmorkirken, der havde ligget som ruin i 150 år. Han var således en nøglefigur i den danske moderniseringsproces, men alligevel er dette den første videnskabelige biografi om Tietgen. Ole Lange foreslår i indledningen, at det paradoksalt nok kan skyldes det store privatarkiv på seks hyldemeter på Rigsarkivet. Værket er den foreløbige slutsten på Ole Langes mangeårige beskæftigelse med dansk erhvervslivs historie, ikke mindst en anden af tidens dominerende skikkelser, Ø.K.'s grundlægger H.N. Andersen.

Bogen er opdelt i tre dele. Første del kaldes »På vej op 1829-1865«. Tietgen bliver direktør for Privatbanken ved dens stiftelse i 1857, men holdes de første år i stramme tøjler. Det er i anden del med titlen »Et imperium skabes 1865-86«, at han forvandler Privatbanken fra et forsigtigt redskab til at lette kredit- og pengeformidling til Københavns storhandel til en dristig forretningsbank af samme type som det franske *Crédit Mobilier*. I disse år er Tietgen og Privatbanken initiativtager til eller førende i grundlæggelsen/konsolideringen af en stor mængde selskaber og brancher. Ole Lange opdeler dem i fire komplekser:

Det transportindustrielle kompleks med selskaber inden for sporveje, jernbaner, skibsfart og dertil knyttede skibsværfter og havne (Det Københavnske Sporvejs-Selskab, Det Forenede Dampskibs-Selskab, B&W m.fl.).

Telekomplekset med telegraf-selskaber og telefonselskaber (Det Store Nordiske Telegraf-Selskab, Københavns Telefon-Selskab m.fl.).

Det fødevarerindustrielle kompleks med produktion af sukker, kaffeerstatning, sprit og øl (De Danske Sukkerfabrikker, De Danske Spritfabrikker, De Forenede Bryggerier m.fl.)

Det byggeindustrielle kompleks (Faxe Kalkbrud, Det Københavnske Byggeselskab og Marmorkirkebyggeriet).

I tredje del »Nedturen 1886-1901« er Tietgen personligt og forretningsmæssigt svækket, og Landmandsbanken og Handelsbanken har overhalet Privatbanken. Det er ikke uden symbolik, at han i 1892 blev opsøgt af en 40-årig forretningsmand fra Bangkok, som præsenterede sin plan for et dansk handelsfremstød i Siam. Men Tietgen afviste ham, og H.N. Andersen gik i stedet over til Isak Glückstadt i Den Danske Landmandsbank.

Bogens bedste kapitler omhandler årene 1868-1879 med skabelsen af Store Nordiske og kampen om koncessionen på at føre den russiske telegraflinje fra Sibirien videre til Kina og Japan. Her vandt Tietgen og Store Nordiske over mere kapitalrige modstandere ved virtuost at spille på russiske antityske følelser og modvilje mod at give en koncession til et britisk firma, ved aktiv lobbyisme i St. Petersburg, og som sidste trumfkort kong Christian 9.'s datter Dagmar, som var gift med tronfølgeren Alexander. Officiel dansk støtte sikrede Tietgen sig bl.a. ved at aflønne krigs- og marineminister W.R. Raasloff med minimum 5.000 rigsdaler årligt. Typisk for Tietgens rationelle og koldsindige holdning til forretning sluttede han senere en aftale med det konkurrerende britiske firma om at dele indtægterne på trafikken mellem Hong Kong og Shanghai og et generelt samarbejde om befordring af telegrammer. På den måde undgik han ødelæggende konkurrence mellem de to konsortier, og som det ofte sker, var bygningen af den russiske linje forsinket. I øvrigt tillod den kinesiske regering ikke telegrafkablerne at blive ført i land, men det klaredes ved at lande kablerne fra henholdsvis Vladivostok og Nagasaki på den ubeboede kinesiske ø Gutzlaff ud for Shanghai og Yangtze-flodens munding og siden i nattens mulm og mørke føre et kabel i land ved den daværende franske marinestation i Wusong. Those were the days.

Efterspillet er ikke mindre spændende og belyst med stor indsigt. Der var store problemer med at rejse aktiekapitalen til projektet, og Privatbanken og Tietgen selv måtte i stor målestok overtage usolgte aktier. Det førte

til et linedanserspil på kanten af afgrunden og loven, hvor han købte og solgte aktier for at holde kursen oppe for at skaffe kapital til konstruktionen af telegraflinjen. Undervejs var Privatbanken nødsaget til at bevilge en grosserer Svend Petersen store lån for at holde hans insolvente forretning oppe. Den kunne nemlig ikke lade ham gå fallit, for han lå inde med en stor portion telegrafaktier anskaffet ved hjælp af vekselrytteri, køb på tid og en række andre kreative metoder. Ole Lange lader den mulighed stå åben, at Svend Petersen faktisk fungerede som en slags stråmand for Tietgen i de kritiske år, hvor han havde desperat brug for at få afsat telegrafaktier. Begivenhedsforløbet er gennemgået med stor akkuratess og sagkundskab.

Man fornemmer, at Ole Lange gerne vil gøre Tietgen til prototypen på den følelseskolde profitmaksimerende kapitalist, og derfor har han problemer med at forstå og forklare f.eks. hans uomtvistelige religiøsitet. Her er det som om hovedpersonen gør modstand mod Ole Langes forsøg på at tvinge ham ind i en psykologisk skabelon. Under den udenrigspolitiske krise i sommeren 1870 forårsaget af den tysk-franske krig virkede Tietgen aktivt for en dansk alliance med Frankrig, som kunne have medført katastrofale konsekvenser for Danmark. Her ser man ikke den kølige forretningsmand uden fædreland, men den lidenskabelige patriot, der ikke havde glemt 1864.

En mangel i bogen er dens manglende analyse af regeringens og statsmagtens politik over for Tietgen. Ole Lange viser hans evne til at mobilisere dele af statsapparatet, når der var brug for det, men det lykkedes jo ikke altid for Tietgen at få sine planer igennem. Børsoppositionen og handelskammerbevægelsen fra slutningen af 1870'erne er derfor utilfredsstillende behandlet. Tietgen involverer sig i dette oprør fra dele af erhvervslivet mod den godsejerstyrede regerings passivitet over for den store depression, som var indledt med prisfald på korn i 1873. Det såkaldte Børsudvalg foreslog i marts 1881 lettelse på told og afgifter til gavn for storhandel, industri og skibsfart finansieret ved forhøjelse af told og afgifter på tobak, frugter, kakao, te, vin, brændevin og øl. En anden gruppe under Grosserer-Societetet foreslog et handelskammer med pligt for regeringen til at rådføre sig med dem. Ole Lange forklarer ikke regeringens kølige modtagelse af forslagene, men svaret er vel, at en godsejrerregering, som i modsætning til f.eks. Bismarcks i Tyskland ikke besvarede prisfaldet på korn med beskyttelsestold, ikke så nogen grund til at hjæl-

pe byerhvervene med subsidier og andre protektionistiske tiltag, som for en stor del blev betalt af arbejderklassen i byerne. Man skal heller ikke se bort fra, at det blot var et tiår efter Slaget på Fælled. Derfor var det udtryk for et politisk valg, ikke passivitet eller arrogance, når regeringen med konseilpræsident J.B.S. Estrup i spidsen fejdede alle forslagene af bordet som unyttige og unødvendige.

Den estrupske stat i provisorieårene var nemlig hverken en natvægterstat eller et diktatur. Det var en stærk stat med et levende civil society, højt uddannelsesniveau, dynamiske forskningsmiljøer og kulturliv, uafhængige domstole og udstrakt sikkerhed for person og ejendom. Kort sagt alt det, som man kan lide i institutional economics. Den lod sig ikke styre eller overtage af en samling københavnske oligarker, hvilket Estrup selv havde vist i 1867 ved at lade staten overtage udbygningen af hovedledningerne i jernbanenettet og dermed sætte en stopper for Tietgens planer om at samle alle danske jernbaner i et stort privat dansk selskab med Tietgen selv i spidsen. Det er en beslutning, som Ole Lange burde have bidt mærke i.

Af andre kritikpunkter må jeg nævne, at notesystemet er for sparsomt. Der opereres med opsamlingsnoter, der ikke specifikt refererer til et sted i teksten. Et eksempel er note 3 på side 61 i kapitel 3, der så vidt jeg kan se dækker siderne 53 til 63 og hvor der refereres til 14 forskellige afhandlinger og arkivalier. Sproget er ikke elegant. De korte sætninger skæmmer, og Ole Lange har en vane med at klæbe et tillægsord (klog, dynamisk, tåbelig) på en person eller en begivenhed, som derefter bruges igen og igen. Jeg blev noget træt af regelmæssigt at få at vide, at den danske politik i 1864 var tåbelig. Under læsningen savnede jeg til tider den elegante vignette, som havde karakteriseret en mand og en tid.

I en anmeldelse er bogen blevet kaldt et mesterværk. Det er den ikke trods sine store kvaliteter, for den mangler mesterværkets sjælsstorhed, psykologiske indsigt og sproglige raffinement. Men det er en rigtig god bog til en rimelig pris, som jeg har lært meget af, ikke mindst hvor mangelfulde de eksisterende danmarkshistorier er med deres viderekolportering af en socialdemokratisk-radikale venstre fortolkning af den tids danmarkshistorie med *The Usual Suspects: Pio – Slaget på Fælled – Brandes – de gode husmænd – den slemme Estrup osv.* Skønt Ole Lange selv lider lidt af sygdommen, så er hans biografi om C.F. Tiet-

gen også en skitse til et portræt af en fascinerende Gründertid i globaliseringsens gyldne periode.

Jeg kan tilføje, at forskere og studerende, der bruger Ole Langes værk, bør konsultere Kenn Tarbensen's anmeldelse på [www.historie-online.dk](http://www.historie-online.dk). Her kritiserer Tarbensen, der er seniorforsker på Erhvervsarkivet, Ole Lange for ikke at have udnyttet relevant arkivmateriale, ikke mindst Tietgens private regnskabsbøger 1867-96, som er ført af Tietgen selv og vedrører transaktioner, som han åbenbart ikke mente vedkom andre. I hvert fald er to af dem forsynet med lås og nøgle.

Dan H. Andersen Ph.D.  
Forfatter og historiker

Aage Frandsen  
*Politik i praksis*  
Jurist- og Økonomforbundets Forlag  
460 sider, kr. 375,00

Det er en rigtig god ide, SF's nestor, fhv. MF'er Aage Frandsen har fået med bogen *Politik i praksis*. Som det fremgår af bagsideteksten, er der stor afstand mellem det politiske livs formelle spilleregler og de uformelle. Det er selvfølgelig en del af politologiens rolle at afdække disse spilleregler, men en iagttager med mange års erfaring fra Borgen vil kunne bibringe noget, som forskningen kun dårligt kan afdække. Bogen er desværre kun delvist vellykket. Mens Aage Frandsen er en skarp iagttager af det politiske spil's mange små finesser og tillige en habil historiefortæller, kniber det mere med de analytiske og begrebslige dele af bogen, der synes ment som lærebog.

Historierne får vi i bogens særdeles omfangsrige kapitel 2, der behandler i alt 12 typer af politiske »sager«, eksempelvis finanslove, kommuneøkonomiaftaler, strukturreformen, de gymnasiale uddannelser, mediepolitikken og teleforliget fra 1995. Historierne er vedkommende, fordi vi er »tæt« på og ofte har forfatteren med som øjne og øren. I afsnittet om finanslovene (ss. 31-93) får vi en systematisk kronologisk gennemgang af finanslovsforhandlingerne fra en ganske interessant periode, 1995-2006, herunder små og større historier om hvem, hvad og hvorfor. Afsnittet om Folkeskolen er også læseværdigt. Afsnittet om strukturreformen er lidt tyndt i optrækket, men interessant hvad angår oppositionens strategier i forhold

til reformen, der jo ender som en VKO-aftale. For en forvaltningsforsker er også afsnittet om regler for særlige rådgivere (ss. 215-237) interessant, om end vi ikke får så meget nyt her. Det gør vi til gengæld om den i offentligheden lidet kendte valgkredsreform (ss. 237-245), der skal gælde ved det kommende folketingsvalg, og som illustrerer, hvordan helt personlige interesser hos individuelle medlemmer af det særlige udvalg, der forberedte lovgivningen, støder mod hensynet til generelle principper.

Læseren bliver ved indledningen til kapitlet – der fylder hele 237 sider – lovet at få begrundet valget af de enkelte emner. Det bliver ikke ved andet end nogle få punkter. Læseren må selv gætte på, hvad de enkelte sagsforløb mere generelt skal fortælle om det politiske liv. Det er ikke brugervenligt.

Det følgende kapitel omhandler »Politisk-parlamentariske fænomener«. Det i sammenhængen beskedent korte kapitel på 160 sider er en blanding af gymnasialt lærebogsstof og et forsøg på at udtrække nogle generelle træk ved den politisk-parlamentariske udvikling.

Kapitlets mest interessante afsnit handler om politiske aftaler og forlig (ss. 322-345), hvor Aage Frandsen også kan trække på nogle af det foregående kapitels »sager«. Beskrivelsen af spillereglerne, som jo kommer klarest frem, når der er nogen der, som VK-regeringen i 2002 på folkeskoleområdet, bryder forliget, er interessant. Men det kunne have været mere interessant at komme længere ned i spørgsmålet om, hvorfor vi har en gammel og stærk forligstradition i Danmark. Hvad er eksempelvis det rationelle i for en regering at få et bredt forlig, hvilket man må forstå som et forlig med flere parter, end det er nødvendigt for et flertal, på bekostning af hensynene til egne politikønsker? Her kommer bogen ikke længere end til at kradse lidt i lakken. Vi får at vide, at regeringen kan have interesse i at splitte oppositionen (s. 332-3), men det siger jo ikke meget om den brede forligstradition. Oppositionen kan have interesse i et forlig, fordi området »...betyder meget for partiet« (s. 333), mens andre kan have interesse i at stå uden for, fordi »... de ikke er enige i det, som aftalen evt. kan komme til at omfatte« (s. 334). Javist.

Det er ikke, fordi resten af kapitlet er blot og bart uinteressant. Langtfra. Problemet er, at det er uklart, hvem det er skrevet til. En del af bogen er skrevet som om, den er en lærebog til gymnasiet med omhyggeli-

ge begrebsdefinitioner og meget grundlæggende beskrivelser af fx parlamentarisk praksis. Men her er der for mange problemer i begreber og definitioner, ligesom bogen ikke systematisk får fat i, hvordan den seneste udvikling har været. Et eksempel på det begrebslige: Ekspertes dækker nogle steder over det, man normalt forstår ved eksperter, nemlig folk der både har en stærk faglig viden og kan bruge denne viden uafhængigt (fx ss. 393ff.), mens eksperter andre steder dækker over rigtige eksperter + embedsmænd (s. 106) og sågar over rigtige eksperter + ministeriernes embedsmænd + embedsmænd fra organisationerne (s. 394). Hvis vi begynder at kalde ministeriernes og organisationernes embedsmænd for eksperter, kan vi ikke blot få rod med begreberne, men også komme til at sende nogle helt forkerte signaler. Embedsmænd i ministerier og organisationer kan instrueres til at sige stort set hvad som helst. Og de bliver det. Den ukyndige læser vil heller ikke få sig særlig solid viden om interesseorganisationernes politiske rolle og udviklingen heri. Dertil er det for tilfældigt, hvad bogen får med. Hvis bogen også er tænkt som lærebog, er den for meget præget af, hvad forfatteren nu synes er interessant og for lidt af den foreliggende viden om det politiske liv. Så kan man lettere leve med, at bogen også indeholder fejlagtige oplysninger som fx denne: »(s)iden 1945 har der således været en flertalsregering i to perioder, 1968-71 og 1993-94« (s. 274). Det er også til at leve med, at Aage Frandsen er lidt for bagklog i vurderingen af forløbet mellem Dansk Folkeparti og familie- og forbrugerminister Lars Barfoed i foråret 2006: »Dansk Folkeparti kunne have valgt at vælte Lars Barfoed, men gjorde det selvfølgelig ikke, fordi regeringen ikke kunne acceptere det« (s. 279). Dette »selvfølgelig« skurer noget på baggrund af den anderledes udgang af det samme spil mellem de samme aktører i december 2006.

Man bliver klogere af at læse Aage Frandsens bog, men forlaget, der angiveligt har opfordret ham til at skrive bogen, burde have gjort mere for at hjælpe Frandsen til at finde ud af, hvem der er bogens målgruppe. Lærebogsstoffet er ikke godt nok bearbejdet til, at det kan bruges som lærebogsstof i fx gymnasiet, og de mange historier om politiske »sager« er for lidt bearbejdede til, at de kan bruges systematisk på universiteterne.

Peter Munk Christiansen  
Professor, Institut for Statskundskab  
Syddansk Universitet

Erik Lindegaard & Max Rasmussen  
*Politikere og embedsmænd*  
*Samspil om ledelse i den offentlige sektor n:*  
Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2006,  
168 sider.

Samspillet mellem politikere og embedsmænd er et uopslideligt emne. Det optager sindene, i særdeleshed embedsmændenes, i en utroligt høj grad. Bag den stærke og vedholdende interesse ligger to ting. Den ene er, at samspillet mellem politisk og administrativ ledelse i både centraladministrationen og kommunerne (og regionerne) er væsentligt i et system som det danske. Det hænger sammen med, at det danske forvaltningssystem kombinerer princippet om politisk styring af forvaltningen med det rene meritbureaukratis principper. Det gælder i teorien såvel som i praksis. Det hænger imidlertid også sammen med, at det er et fascinerende emne. For samspillet finder i meget høj grad sted i en atmosfære af diskretion, som giver rig anledning til spekulation af 'Yes, minister'-typen.

Erik Lindegaard og Max Rasmussen har fortrinlige forudsætninger for at skrive om samspillet mellem politikere og embedsmænd, dets normer og faldgruber. De har begge tjent som embedsmænd på allerøverste niveau i den ministerielle, kommunale og amtskommunale verden, og de har som andre embedsmænd tilbragt hele karrieren i miljøet. Det giver dem alle muligheder for at komme helt rundt om samspillet og stedse med den vinkel, som lang praktisk erfaring og indsigt giver.

Deres fremstilling er imidlertid grundlæggende skåret efter den læst som mange sager og et par store betænkninger giver. Det vil sige, at den kombinerer en række retlige og halvretlige betragtninger med den særlige problemvinkel, som sager og somme tider skandale-lignende forløb giver. For læseren, specielt studerende, giver det den store fordel, at det fra første til sidste side står aldeles klart, at problemet på ingen vis er nyt. Det er bygget ind i systemet, og når det har fået en særlig fremtrædende placering i det sidste par årtier, er årsagen ikke, at der er noget nyt under solen, men derimod at såvel det politiske billede som medie-billedet har ændret sig. Mislyde i samspillet bliver derfor væsentligt lettere til en sag i dag end førhen. Det koster, hvad mangan topembedsmand i den kommunale og ministerielle administration har måttet sande siden 1980'erne.

Lindegaard og Rasmussens metode består i meget høj grad i en præsentation af små cases. Nogle er hentet fra det virkelige liv, taget som de er fra dommer- og kommissionsundersøgelser. Andre fremstår som konstruerede, men konstruktionen er ikke mere tænkt, end at læserne uden store omveje er i stand til at sætte dem ind i det daglige samspils kontekst, i nogle tilfælde endog i en sammenhæng, som de to forfattere utvivlsomt har førstehåndskendskab til.

Det er her bogens styrke ligger. Derimod er der grænser for, hvor langt dens analyse rækker. En hyppig vekslen mellem »er« og »bør«-formuleringer skaber en ikke ringe usikkerhed med hensyn til, hvornår Lindegaard og Rasmussen beskriver de faktiske forhold i jernindustrien, og hvornår de gør sig til talsmænd for normer, hvis ophav og begrundelse er temmelig uklare. Er det jura i den særlig offentligtretlige stil, hvor det er svært at skille en retlig norm fra bureaukratisk snusfornuft og politisk balancegang, hvor hensynet til systemet smelter sammen med hensynet til embedsstanden og den politiske magt? Eller er det en gengivelse af forestillinger om, hvad der er korrekt adfærd, som deles af politikere og embedsmænd?

Der kunne og burde forlaget have sat ind og bedt de to forfattere, som forener viden og hjertesag, som ikke er analytikere, og som i deres sproglige fremstilling har haft alt for svært ved at sætte sig ud over notat- og diktatsprogets 2½-linjers linjebud. Her bør forlaget besinde sig, for et forlag, der kontrolleres af danske embedsmænds organisation, er formidlings- og markedsføringsmæssigt placeret i et smørhul, når det drejer sig om at nå ikke bare den snævre målgruppe blandt embedsmændene, men også de mange unge, der aspirerer til medlemskab af den. Det er imidlertid i forhold til de sidste, at bogen har sin værdi. For den kan, suppleret med anden litteratur, tjene som en fortrinlig indføring i et svært og svært vigtigt emne, men det kunne og burde have været gjort bedre, hvis forfatterne havde fået professionel bistand.

Jørgen Grønnegård Christensen  
Institut for Statskundskab  
Aarhus Universitet

Gunnar Viby Mogensen.  
*Folkevandringen til de rige lande*  
*Nordamerikanske erfaringer*  
Syddansk Universitetsforlag  
ISBN 87-7674-008-0.

Gunnar Viby Mogensen (GVM) har skrevet en bog, som er et fortrinligt bidrag i den løbende, meget vigtige debat, om integration af indvandrere og flygtninge. Det er udbredt i vurderinger og diskussioner af økonomiske og sociale problemer at se på situationen i »de lande vi normalt sammenligner os med« – og det er jo som regel vore nærmeste naboer. GVM har fået den interessante idé i stedet at kigge noget længere ud og bruge USA og Canada som »erfaringsfabrikker« for vore egne problemer og udfordringer i forhold til de seneste årtiers indvandring fra mindre udviklede lande.

Det er en øjenåbner, at langt størstedelen af de sidste årtiers bølger af indvandring fra mindre udviklede lande har haft USA og Canada som mål. Konkret er ca. 65 procent af indvandringen gået til USA og 15 procent gået til Canada. Europa har med andre ord modtaget under en femtedel af denne store bølge af udvandring fra mindre udviklede lande.

På den baggrund har GVM en ambitiøs dagsorden for bogen. For det første at give et overblik over den økonomiske situation i de to nordamerikanske modtagerlande og samtidig give et overblik over hovedtrækkene i deres indvandringspolitik i de seneste årtier. I forhold til aktuelle politikovervejelser i Danmark er det tankevækkende, at den meget selektive canadiske politik i henseende til arbejdsmarkedsintegration har været mindre succesrig, end tilfældet har været i USA. I begge lande er integrationen på arbejdsmarkedet imidlertid forløbet langt mere positivt end i de seks nordvest europæiske lande – hvoriblandt Danmark – som GVM bruger som sammenligningsgrundlag.

Udover en grundig beskrivelse af de økonomiske rammer og udviklingen i indvandringspolitikken i USA og Canada inkluderer GVM en grundig redegørelse for udviklingen i de to landes velfærdspolitik, generelt og i forhold til indvandrerne. Det man kan mangle i denne grundige gennemgang er mere fokus på betydningen af den meget lavere »adgangsbe-grænsning« til arbejdsmarkedet i form af en lav minimumsløn, som karakteriserer det amerikanske arbejdsmarked i forhold til specielt situationen i de Skandinaviske lande.



Efter på denne måde at have sat scenen, går GVM over til en særdeles fortjenstfuld gennemgang og syntese af en lang række af de senere års vigtigste forskningsmæssige bidrag på området i USA og Canada. Der diskuteres og sammenfattes analyser af beskæftigelses- og løngab i forhold til indfødte, påvirkning af de offentlige finanser samt påvirkning af løn- og indkomstfordelingen, og i den sammenhæng hvem der er vindere og tabere under en omfattende immigration. Bogen er et uomgængeligt udgangspunkt for den, der gerne vil have en vejviser til den centrale amerikanske litteratur skrevet af økonomer og andre samfundsvidenskabsfolk om et vigtigt emne.

Som læser sidder man naturligt og bruger det Nordamerikanske perspektiv som et »spejl« i forhold til den hjemlige diskussion. Man får i bogen nuanceret det udgangspunkt mange nok har, at arbejdsmarkedsintegrationen i USA og Canada er uproblematisk. Også i disse to lande peger GVM på begyndende problemer af samme type som i Vesteuropa. En væsentlig konklusion hos GVM er, at de velfærdspolitiske stramninger i både USA og Canada i midten af 1990'erne et væsentligt bidrag til at forklare, at man trods begyndende problemer har kunnet fastholde en langt højere arbejdsmarkedsdeltagelse blandt indvandrere end i Vesteuropa.

Bogen placerer sig som et centralt bidrag, som kan give relevant input til den uomgængelige debat om, hvordan arbejdsmarked og velfærdsstat kan håndtere indvandringen – uden at sætte centrale værdier over styr – men samtidig uden at et meget stort antal mennesker skal leve et passivt liv uden for arbejdsstyrken.

Peder J. Pedersen, professor  
Institut for Økonomi  
Aarhus Universitet og Socialforskningsinstituttet

Kjeld Møller Pedersen, Mickael Bech  
og Mette Bork Hansen.  
*Incitamentstyring i sygehusvæsenet  
Virkingen af øget taksstyring og tilhørende  
incitamentter.*  
Syddansk Universitetsforlag, Odense, 2006  
239 sider, pris 250 kr.

Takststyring har gennem de seneste år fået en stadig større betydning i det danske sundhedsvæsen. Fra

central politisk hold fæstes der stor lid til dette styringsredskab. På den baggrund kan det undre, at der findes meget begrænset systematisk viden om effekterne. Heller ikke på det teoretiske plan har der været tilstrækkeligt avancerede forsøg på at forstå dette fænomen i en kompliceret offentlig sektor kontekst. Ofte anvendes simple mikro økonomiske betragtninger, selvom offentlige virksomheder selvsagt har meget andre vilkår end virksomheder på et »fuldkomment« konkurrence marked.

Pedersen, Bech og Hansen har skrevet en vigtig og spændende bog, som forsøger at rette op på nogle af disse mangler i vores viden. Bogens centrale spørgsmål er, *om den øgede aktivitetsbestemte afregning har bidraget til større aktivitet og produktivitet end rammebudgetter, kontrakter og driftsaftaler?* Til belysning af dette spørgsmål gennemføres et sammenlignende studie af incitamentsstrukturer og udvikling i aktivitet og produktivitet i 5 udvalgte amter sammenholdt med landsgennemsnittet. Der anvendes kvantitative data til belysning af aktivitets og produktivitetens udviklingen, og der opstilles en regressionsmodel til forklaring af produktivitetsforskelle i de fem amter. De fundne resultater uddybes og perspektiveres med kvalitative interview i de fem amter. Som baggrund for studiet præsenteres en oversigt over udviklingen i afregningsordninger i Danmark, og en gennemgang af teoretiske problemstillinger og mulige modeller for analyse af denne problemstilling. Denne oversigt og diskussion af teoretiske problematikker illustrerer på udmærket vis det komplekse samspil mellem styring af sundhedsudgifterne via rammebudgettering, og forsøgene på at skabe incitamentter til øget aktivitet og produktivitet via målstyring, aftaler og aktivitetsbaseret afregning. Alt sammen i en sektor, hvor de centrale beslutninger om aktivitet og anvendelse af ressourcer jo ligger i mødet mellem patient og behandlingsfaglige aktører, og dermed er dybt afhængige af faglige normer og værdier. Et interessant spørgsmål er dermed, om forsøgene på at etablere økonomisk baserede incitamentter kan virke understøttende eller snarere nedbrydende for sådanne faglige arbejdsnormer. I bogen behandles dette tema med henvisning til begreberne »crowding out/in«, men på grund af designet med alene at gennemføre interview på ledelsesniveau er den empiriske belysning begrænset.

Det er et grundlæggende dilemma i sundhedspolitikken, at ren aktivitetsbaseret afregning nok ville give

stærke tilskyndelser til at øge aktivitetsniveauet, og dermed reducere ventelister, men samtidigt vil skabe et ukontrollabelt pres på sundhedsudgifterne. Løsnin-gen er at kombinere aktivitetsbaseret afregning med begrænsninger i form af rammebudgetter, afregnings-loft og/eller knæk i afregningspriserne. Dette introdu-cerer imidlertid en ledelsesmæssig spænding mellem på den ene side tilskyndelsen til at udvide aktiviteten (så længe omkostningerne er under afregningsprisen) og på den anden side bevidstheden om, at man på et eller andet tidspunkt rammer et loft, hvor man ikke længere får betaling (eller reduceret betaling), og at dette loft i øvrigt til enhver tid kan reguleres via poli-tisk beslutning.

Et andet dilemma er det mulige trade-off mellem ak-tivitet og produktivitet. Der er god grund til at for-vente øget aktivitet, når man kombinerer takststyring med tilførsel af ekstra midler (som eksempelvis med »Løkke posen«), men det er ikke sikkert, at man sam-tidigt øger produktiviteten. Øget aktivitet kræver, at personalet løber stærkere, eller at man ansætter flere. Dette fører let til lønpres, øgede omkostninger og der-med lavere produktivitet.

Denne diskussion illustrerer et par af bogens centrale pointer om brugen af takststyring i sundhedssyste-mer. For det første, at der ikke er tale om et univer-salredskab med lutter positive egenskaber. For det and-et, at redskabet altid vil spille sammen med og være afhængig af det øvrige kompleks af styringsredskaber og incitament. For det tredje at der er vigtige politi-ske interesser og beslutninger, som knytter sig til ind-retningen af afregningssystemet (etablering af baseli-ne, fastlæggelse af takster og lofter, fastholdelse af budgetrestriktioner). Man kommer altså ikke ud over en politisk dynamik, men tilføjer nogle ekstra dimen-sioner hertil.

I Danmark udspiller denne politiske dynamik sig i samspelet mellem nationale og decentrale myndig-hedsniveauer. Grundlæggende økonomiske vilkår fastlægges i Folketinget og ved de årlige økonomifor-handlinger mellem regering og decentrale myndighe-der. De decentrale myndigheder har (haft) en vis fri-hed til at designe deres interne økonomistyring indenfor disse rammer. Dermed har vi i princippet en unik mulighed for at lave komparative undersøgelser af forskellige styringsdesign i Danmark. Det er denne mulighed, som forfatterne søger at udnytte ved at sammenligne udviklingen i 5 amter. Problemet er

imidt, at mange andre forhold har indflydelse på udviklingen i aktivitet og produktivitet i perioden. Det er med andre ord vanskeligt at holde alt andet end amternes valg af internt afregningssystem lige. For-fatterne udvikler en regressionsmodel for at imødegå en række af disse mulige supplerende forklaringsva-riable for produktivitetsforskelle (tabel 8.8 side 175). Denne model giver interessante resultater, men åbner naturligvis også for diskussion af hvordan disse vari-able er udvalgt og defineret.

Hvad er så hovedresultaterne? I den kvantitative ana-lyse springer det i øjnene, at der har været en stigning i *aktiviteten* i hele perioden 1996-2004, både på landsplan og i de enkelte amter (fig. 8.7 side 162). Stigningstakten i perioden efter indførelse af takststy-ring (2002-2004) er imidlertid uændret i forhold til de to foregående perioder. Man kan dermed konkludere, at aktivitetsbaseret afregning *ikke* er markant bedre til at stimulere aktivitet end alternativene, og at det sandsynligvis ikke alene er afregningssystemet, som driver denne udvikling. Forfatterne peger på et kom-pleks af supplerende incitament som forklaring.

Hvordan er det gået med *produktiviteten* og kan man forklare eventuel variation med forskelle i afreg-ningssystemer i de fem amter? Samlet set er der en svagt stigende tendens, men langt fra så kraftig som for aktiviteten. Det er endvidere kendetegnende, at perioden efter indførelse af aktivitetsbaseret afreg-ning *ikke* har medført højere stigningstakter. Snarere tværtimod i enkelte amter. Forfatterne opstiller en re-gressionsmodel til at analysere amtslige variationer i dette overordnede billede. Med udgangspunkt i mo-dellen konkluderer forfatterne, at det først og frem-mest er sygehusstrukturen, som spiller en rolle for forskelle i produktivitetsudviklingen i de fem amter. Amter med et stort (universitets)sygehus klarere sig markant dårligere end amter med sygehuse i mellem-størrelsen. Takstandelen, som er en tilnærmet og ikke helt uproblematisk variabel for incitamentstrukturen, ser ud til at have en positiv, men i praksis ubetydelig virkning på produktiviteten.

Samlet set er der altså hverken i forhold til aktiviteten eller produktiviteten empirisk belæg for den store op-timisme omkring takstbaseret afretning.

De kvalitative analyseresultater supplerer dette bille-de. Mange respondenter oplever, at aktivitet og pro-duktivitet er steget, men resultaterne tilskrives ikke

afregningsformen i sig selv. Aktiviteten er steget som følge af øgede ressourcer (»Løkke posen«), mens oplevelsen af effekter på produktivitet og kvalitet er mere blandet, og tilskrives en kombination af supplerende incitamenter og større gennemskuelighed, som fører til »ny økonomitænkning«. Supplerende incitamenter, som både kan fremme og hæmme de ønskede effekter omfatter blandt andet afdelingernes mulighed for at få del i indtjening, afregningsloftet, justering af baseline, den faglige stolthed og afregningstakstens størrelse.

Ud af de præsenterede interviewcitater fremkommer interessante billeder af den styringsmæssige kompleksitet, og nogle gange irrationalitet. Der peges på omkostningerne ved kodning og potentialet for strategisk fejlkodning. Der peges på amternes forskellige strategiske udgangspunkt for at udnytte frit sygehusvalg og aktivitetsbaseret finansiering. Der peges på strategisk tænkning i forhold til risikoen for opjustering af baseline, hvis man overopfylder (den såkaldte »ratchet effekt«). Der peges på svagheder og forsinkelse i informationssystemet, så man reelt styrer på baggrund af forældede oplysninger. Og der peges på potentielle forstyrrelser af den faglige motivation og handlingsrationalitet. Takststyring kommer altså ind, som et ekstra element, der både påvirker og påvirkes af de øvrige styringsmæssige strukturer i sundhedsorganisationerne. Effekterne bliver dermed mere ubestemte, end man umiddelbart kunne forvente.

Forfatterne bruger de fremlagte resultater til at fremsætte en række anbefalinger. De konkluderer, at takststyring nok er kommet for blive, og at man ikke kan kalde det for en fiasko, da der er supplerende fordele i form af større gennemsigtighed, bedre omkostningsbevidsthed og fokus på output. Samtidigt har de svært ved at se, at noget er blevet dårligere med den øgede takstbetaling. De kan ikke i deres materiale finde eksempler på uhensigtsmæssige effekter så som negativ påvirkning af faglig motivation og rationalitet, kodesnyd, DRG kryb med videre. Ej heller synes frygten for »tunnelsyn« eller uhensigtsmæssig bias mod bestemte afdelingstyper og patientgrupper at kunne understøttes. Dette er gode nyheder, men man kunne måske indvende, at interview på ledelsesniveau ikke nødvendigvis er det bedste til at opfange sådanne effekter.

Herefter fremsætter forfatterne en række fornuftige bud på problematikker og temaer, som bør overvejes

i lyset af den styringsmæssige kompleksitet, som både empirisk og teoretisk belyses i bogen. Særligt fremhæves behovet for at gennemtænke den relative fordeling af rammebudgettering og aktivitetsbestemt afregning, og behovet for at gennemtænke samspillet mellem takststyring og de mange andre supplerende styringsinstrumenter og incitamenter i sektoren. Forfatterne er positive i forhold til takststyringsinstrumentet, men skeptiske i forhold til en udvidelse af vægten af den aktivitetsbestemte betaling.

Bogens anbefalinger er fornuftige, men den indledende afvisning af en mere kritisk konklusion om takststyringens manglende og potentielt negative effekter kunne nuanceres. For det første savnes et blik for de irrationelle og kaotiske vilkår, som aktører i feltet indimellem oplever, og som fremkommer via interviewcitaterne. Hvordan handler man rationelt i en meget omskiftelig og til tider irrationel situation, og hvilke konsekvenser har det, at man oplever styringsituationen som delvist kaotisk og incitamenter som delvist uretfærdige.

For det andet kunne det være interessant med nogle økonomiske betragtninger om omkostningerne ved implementering af takststyringsmodeller. Som angivet i de kvalitative data (s. 183) tager kodning og validering relativt lang tid på den enkelte afdeling. Hertil kommer omkostninger til den centrale udvikling af systemet inklusive revurdering af omkostningsvægte og DRG priser. Et vigtigt arbejde, hvis systemet skal opfattes som realistisk og retfærdigt, men ikke uden omkostninger. Disse administrative »transaktionsomkostninger« skal naturligvis holdes op mod de mange og ikke altid kvantificerbare fordele i form af større gennemskuelighed og bedre vilkår for styring.

I forlængelse heraf kunne det have været nyttigt med nogle betragtninger om det hensigtsmæssige i at bruge gennemsnitlige DRG takster i en verden, hvor der legitimt er forskelle i omkostningsniveau som følge af forskelle i specialiseringsgrad på de enkelte afdelinger. Hvor godt og præcist et redskab er DRG klassificeringen og de dertil knyttede takster egentligt? Risikerer man at standardisere behandlingsforløb, som i en faglig virkelighed er meget differentierede og komplekse?

Endelig kunne det have været interessant med en mere indgående teoretisk diskussion af sammenhængen mellem incitamenter, motivation, adfærd og resulta-

ter. De mange udmærkede deldiskussioner bringes ikke på tilfredsstillende vis i spil i en samlet teoretisk formulering.

Samlet kan bogen varmt anbefales som et indspil til en debat, der ellers ofte præges af myter og simplificerede antagelser. I denne periode, hvor regeringen har intentioner om at øge takststyringsandelen, og

hvor de nye regioner skal fastlægge deres interne styringssystemer, er det særligt nødvendigt med en grundig, teoretisk og empirisk baseret drøftelse af fordele og ulemper.

Karsten Vrangbæk, lektor  
Institut for Statskundskab  
Københavns Universitet